

Манојло Мањо Вукотић

ВЛАДИКА СА ЛОВЂЕНА

август, 2024.

Манојло Мањо Вукотић

ВЛАДИКА СА ЛОВЋЕНА

M
Vukotić
Media

август, 2024.

*Нагвремениче и Недос̄тижниче
Поднебесовићу и Једноничниче
Пешӣерниче и Умозрениче
Нагмоћниче и Венцоносниче
Камениш̄аче и Пророковниче
Овековечиш̄ељу и Троимениче
Савакуйиш̄ељу и Солиљебниче
Пос̄трижниче и Помазаниче
Звездочай̄че и Безіраничниче
Песмовођо Свеш̄ловођениче
Нагахниш̄ељу и Миш̄роносниче
Гос̄одару Неманиш̄ениче
Да, сваіда ми граіи свеш̄рїниче
Небесима осіјан іесниче*

Машија БЕЋКОВИЋ

РОЂЕНИ СМО У БЕСУДНОЈ ЗЕМЉИ

Почели смо да ња реципијемо и када нисмо знали да чијамо. Сви: деца, нејисмени сељаци, јоршијаици, шумари, каменоресци, одликовани, јубијници... Сјихови јединсјвени, јамјљиви, као да их је неко јред нама изјоварао, а јесје, излешали су сами. Као јоука, као савеш, као ојомена. Као – јјако ваља. Као – јјако учинији.

Уз Њејоша, на раме њејово, наслањао се Ловћен.

Ловћен је био једина јланина, једини јеојрафски јојам који смо сјално јомињали. И кад се јмури небо – од Ловћена је. И кад се јросвешљава – сјиже од Ловћена. И кад се јујује – далеко је или близу Ловћена. Исјод Ловћена. Насјрам Ловћена. Као да с Ловћена јледаш...

Њеіош и Ловћен су и цеіињских, и чевских, и римских и беоірадских дана били два моја саіуішника. Или ја њихов.

Два іоііорна сіуба оісіајања.

Два симбола схваіања живоіа.

Два сазвежђа која су ме іраішила на дуіом, изазовном, кривудавом іуіешесівију. И кроз долине неусіеха, и іреко цвеіних іроіланака.

То је један од разлоіа збоі којеі улазим кроз каіију ризика, нудећи ово скромно и неіреіенциозно сочињеније.

Прави разлоі овом іовраіку Њеіошу и Ловћену јесіе све учесіалија, озбиљна, іолиіичка или іроіаіандна ірича да се на Ловћен іоново враіи Њеіошева завесіна црквица. Подіао ју је далеке 1845. іодине, у славу мудроі сірица владике Пеітра Првоі Пеіровића, коіа је само іри іодине іосле уіокојења млади Њеіош іроіласио за свеца. А у аманеі је осіавио, својим не баш сложним Црноіорцима, да іа у іој црквици, дуіој 12 лакаіа, укоіају. Ако іо не учине, іраіиће их њеіово іроклеісіво.

Све од іоі іамноі Лучиндана 1851, іа ево кроз 175 іодина, Њеіошева іросірука судбина – као владара, іосіодара и іесника – іровлачи се као іраіическа ниі. Незавршена. Несіварна. Сіално уіиіна.

То њеіово іуіовање, које је ірајало неіуних 38 іодина, ірича је о једној земљи, о једном народу;

биікама за слободу, јуришима без засіоја; биіка за чојсіво и јунашіво; биіка за уједињење браће; биіка за своју кућу и своје оіњишіе; биіка за своју засіаву и за свој ірб; за своје слово и свој језик.

Биіка за слободну Црну Гору. И уједињење срісіва. И здруженоі јуіословенсіва.

Увек се збивало, смењивало, нешіо изненадно и необично. На скокове. На махове. Далековидо и краіковидо. Смишљено и иміровизовано. За одіоварајуће време и неіредвидиво ванвремено.

И Њеіош је изненадио своје сердаре кад их је окуіио на Каіи, ударио шіаіом у један криш и рекао: „Овђе ћеіе ме сараниі.“

На іом кришу сам је осмислио, исцріао, црквицу за своі сірица и іреіходника Пеітра Првоі, мудраца, іомириіеља и свеца.

И іу себи одредио іробно месіо.

Зар није небеско чудо да је іоіово једва іисмено момче, као седамнаесіоіодушњак, сео на ужарени іресіо раіничке, мученичке, сиройињске Црне Горе, оікољене са свих сірана живом ваіром неіријаіеља и у обручу халаіљивих освајача?

А іек је све іо, као владика и іосіодар, издржао и іоднео, а као усіуі іисао іесме, драме, іосланице, іисма. Око 1.700 іисама іослао је саілеменицима и іућинцима. Трзао се „између човека мисли и човека акције, човека дужносіи и човека машіе“.

Генијални іоеіски венац је исіисао. За сва времена. За све цивилизације.

Сам је говорио да је „кнез међу варварима или варварин међу кнежеве“.

Многи њога шло се после њега, око њега, с њим, збивало прошив је његових принципа, схватања, замисли, његових људских, филозофских и његових назора.

Зидали су, на његовом месту, на његовом обележеном и прекршеном крсту, на његовој каменој плочи у коју је штабом ударио, сиоменик који би пререо, а њамеј рукојвораца одбацио.

Преносили су га, закојавали, окојавали, расијали му кости, одвајали главу од тела – шест пуца.

Њега, најплеменитијеј миројворца, њомиритеља, вероучитеља, бојослужитеља, свих вера, прозивају сада ошадници да је јеноцидни јесник.

У њово сваком стиху уписао је како се зове, ко је, а ево два века после, још увек нејисмени несрећници, идентитетски и ејнички ванбрачни синови ошимају се да докажу коме припада.

Прејрављају му речи.

Преводе га са његовој језика на свој, измишљени, вучјом глаком умојани.

Дојисују му нејознаја слова.

Избацују га из школских лектира, а уместо њега, ујрјавају националне стихоклейце, јискара, надничаре и служишеле.

Власти скоројевихке, одбиле су да дан његовој рођења уведу као дан јисмености, јер се буне њихови коалициони јарјнери, јојомци Турака. Али

зајо су у националну химну, без стида, ујрадили две строфе великој црнојорској издајника и ушашкој дојавника, и уштају на њо!

Тек век и њо после смрти, срјска пресјоница му је јојила сиоменик, којију већ ојавно јојинујој.

Њејоша, највећеј, најјојовечнијеј, најјудријеј, најнароднијеј – разњејошавају.

Њејош је свејудска, свејесничка, свехришћанска, свенародна јромага коју никакве јојитичке, квазијојитичке, квазицрнојорске, квазисрјске, квазиисторијске и друје разнојоне и шујлојаве јјурме не моју ни за милемејар јојерити из његовој великој орловској јнезда.

Сви који су јојушавали да му ојкојчају златни џамадан мудрости и знања и да га свуку у мемјиве ојаје њихових идеја и идеолојја, ни дујме му нису мојли јојерити.

Мноји који су изнејерили њејов завет и аманет ујојили су се у бистроумним слајовима њејове јојезије.

Хоје ли се из Цетиња, јде се човек „с васионом среја“, јрада који је „једна караула јод Ловћеном“, „историјски сиоменик од јранија и од историјске јишине“, над којим „сјражари вечности“ и у којем је јеније нашао „аналојју између васионе и малој свеја у Црној Гори“, ујалији искра је идеје да се у мазулејском кавезу дојда црквица?

Може ли црква, заојенуја у златне одежде, јојдићи јоново, као јајријарх Гаврило Дојић или

мишрополиш Мишрофан Бан, лас молишве и аманеша?

Сме ли шакозвана шроевройска власш, која је досад зашришала и зашрешала јошово све Њешеве идеје о Црној Гори, зашловиши чамцем храбросши кроз шшо „узбуркано каменишо море које се и јеште и није скаменило“?

Можда ћемо се усудиши да владику, јосшодара и шесника и седми шшш вадимо из једне шробнице и закошвамо у друшш шробницу.

Види он несклошљеним очима да њешово шлеме још „сном мршшвијем сшва“.

Осећа да му небо не шрима молишву.

Нека му је како му је.

Нека нам је како нам је.

Трајању Њешаша и Ловћена и шосвећена је ова књижица.

Њиховој свешшосши и свешшосши.

Њиховом ошшшанку кроз крв, лелек и дим.

Њиховом узвишеном шпролазу кроз кашије шакла и славолуке шобеда.

Два свешшоника – за сва времена.

Аушшор

ЦРКВИЦА

Кнез Петар Карађорђевић: Црквица, 1888.

ПУТ КА ПРЕСТОЛУ

Историчари и истраживачи још преврћу књиге и преводе легенде да би утаничили да ли су Петровићи стигли у другој половини 15. или почетком 16. века испод херцеговачке планине Његош, је ли био неки родоначелник војвода Његош, кад се почело користити презиме Петровић, а када додатак имену Његош...

Радивоје се звао син – једно од петоро деце Тома Маркова Петровића и Иване Пророковић. После је постао Радивој. По завладичењу, почео је да се потписује својим калуђерским именом Петар и презименом Петровић. Владика Петар Петровић. Али га народ није називао ни Петром, ни владиком. Јавка је била – Раде, владика Раде. Владиком Петром народ је звао једино његовог стрица. Његош никада није употребљавао уз своје име „Други“, то је стигло касније, па је уз име његовог стрица додато „Први“.

Племенски додатак – Његош, владика Раде је почео примењивати тек од 1833. године, када је борио у Русији. Тада му је већ његово име Петар Петровић „звучало безбојно и безлично“, а са додатком Његош, а не Његуш, „испало је како треба“. Тако је владика Раде постао и остао Његош, а „остали Његуши – како им драго“.

Питомо, у зеленој долини огрнуто село Његуши припада оном најстаријем, првом срцу старе Црне Горе – Катунској нахији.

„Катунска нахија била је у Црној Гори оно исто жариште као и Шумадија у Србији и Пијемонт у Италији“, упоређује зналац црногорских кретања и гибања Милован Ђилас, те каже: „Катунска племена су свакако међу првима отказала послушност Турцима и први им се одупрли.“

Граничење са моћном и културном Млетачком републиком, уверен је некадашњи првак кому-

низма па првак дисиденства, погодовало је да се уздигну и „камено катунско беспуће претворе у трошну турску капију“ и да „црногорском крвљу очисте од Турака комадић тла око Ловћена“.

Много добрих особина – од јунаштва до достојанства, човечности и истинитости – гајили су Катунјани.

„Као владар Црногорац, традицијом Србин, идејом Југословен – Његош ће најинтимније остати до краја Катунјанином, а посебно по коначности и непомирљивости истина које казује и за које сагоријева“, не узмиче свестрани Ђилас у узбудљивој књизи *Њеџиш*.

Тој ужареној нахији – срцу мог срца! – још зарана Његош је запевао:

„Ко се с тобом поредити може
Ал’ се дјелом храбрим показати?
Ти си мати српске Црне Горе.“

А Матија Бећковић дописао:

*„У каменом си се каџуну родио
Наречјем каџунским и њројоворио
И дух васионски у њему оџкрио
У свему што си на њему џворио
Творац је џеби слао најуџице
Преко каџунске језикаонице
Да до Ориона Саџурна Неџуна
Сџиџнеш наречјем једној каџуна
И да узано каџунско џоднебље
Посџане оџширно небеско ходнебље
Језиконоснија и једноземнија
Поезија је и све небеснија,
Да, сваџда ми драџи небоџиче
Небесима осијан џесниче.“*

Црногорци тог доба су веровали у магију и празноверицу. Но, истински, веровали су у – Бога. „Чак су се и рођакали с њим.“

У по много чему устројеним правилима, али и великој моћи прилагођавања збивањима на који их је живот натерао, житељи Катунске нахије и Његуша, на голом камену, опкољени са свих страна, веровали су у Бога, Господара и Ловћен.

Са Ловћена се види „оно што се у Његушима слуги: мијешају се морска и планинска клима, благост и оштрина и бију о њега вјетрови. Ту се

мијешају боје и претачу једне у друге стварности и жудње. Камен и море. Зло и добро“.

У тој зеленој долами, затегнутој токама сивог камена, бануо је једно јутро позивар: „Ђе је Раде Томов? Нека одмах иде на Цетиње, зове га господар!“

Опремио се, затегао и спустио низ стрмине до испод Орлова крша, уз који се приљубио древни манастир.

„Пред манастиром стојао је, наслоњен на своју сребрну штаку, један висок, скроман и сув старац у црним дугачким хаљинама. Његова дуга брада и коса нису се разликовале од повесма беле свиле; кожа на лицу и на рукама била је жута као воском помазана. Око њега стојали су оружани Црногорци; они су сви били гологлави: стоје око свеца, који још по земљи ходи. То је био владика и господар Црне Горе, Петар Први, потоњи Свети Петар. Пред њим стојао је један ђетић каквог је игда Црногорка однијала: и бистрином и лепотом, и веселим погледом све је Црногорце надмашио.“

Пред изнемоглим старцем усправио се, као јела вита, шеснаестогодишњи Раде Томов.

„Раде!“, рече стари владика, „близу је педесет година како управљам Црном Гором, а осамдесет како носим ово грешно тијело по овом свијету. Ја сам сада путник, коме свакога минута може доћи заповијест да се кренем са ове земље, а хоћу без брига да је оставим; за то, изабрао сам и намјенио тебе за мог насљедника. Треба да сједиш на Цетињу

и да се књизи учиш. Нека Бог благослови и тебе и сваког Црногорца и нека вам умножи сваку добру работу!“

Љубећи стаситог синовца владика је овлажио своје осушено лице двама сузама – једном радосницом и другом туге.

„Радовао се што је у својој кући нашао такав подмладак“ и што ће му „с поуздањем предати круну“. А, опет, било му је тешко што свог „најбољег и најдичнијег племеника откида од света и весеља“ и што га доводи „међ ледне манастирске зидине“.

Китњасто и зачињено, са још доста усхићења Љуба Ненадовић описао је пењање на престо, владара државе и првог јеромонаха Цркве Рада Томова.

Описујући здравствено стање владике Петра, „највладичанскијег владике црногорског“, и прилике у згрченој Црној Гори, Милован Ђилас исцртава другачију слику тог чина и целу географију односа међу братствима и племенима. По њему, то је још једна драма, тако својствена менталитету црногорских горштака.

Сажето: на кишни Лучиндан, 19. октобра 1830, онемоћали владика није се дуго задржавао и огрејао у кужину, вратио се у своју ћелију и у седам увече предао душу Свевишњем.

Иако је двојицу саплеменика слао у Русију на школовање, Рада није спремао за калуђера. Мом-

Свети Петар Први Петровић

чић се није добро осећао на Цетињу, док су га учитељи обучавали писмености и знању, мада је разборити владика Петар говоркао да ће Раде бити „паметан човјек и јунак“.

Но, сутрадан по владичиној смрти, на Вељем гуну, пред гологлавим главарима, прочитан је „тестамент“, којим он одређује Рада за наследника.

Виспрени и у књизи о Његошу темељити Ђилас тврди: „Тај тестамент није писао владика него – Сарајлија.“

Симо Милутиновић Сарајлија. Учитељ Његошев, секретар владичин. „Имитирао је стил и језик владике Петра“, јер се већ доста био поцрногорчио.

„Главари су с разлогом били изненађени.“

Био је и сам Раде.

Но, „рођаци су га позвали у манастир, обукли му стричеве мантије и утрапили крст и штаку у руке“ и просто изгурали међу главаре и народ.

Неколико угледних војвода и сердара, као Никола Ђурашковић, сердар Ријечке нахије, па Стеван Вукотић с Чева, у име Катунске нахије, завитлали су громким гласом да збуњени, мало погрбљени, Раде заседне на свети трон.

И тако би.

Сасвим свеједно како је тачно било.

Раде Томов ће ускоро постати Петар, па ће дописати – Петровић и, на крају, најлепше, највечније, најпоносније, најпрепознатљивије – Његош.

Избор Петра Другог Петровића Његоша за владара

Само је један Његош.

Имао је три страсти: „српство, поезија, власт. Прву је наслиједио као борбу против Турака, са другом се родио, трећу стекао... Горио је њима – час овом час оном јаче, али не гасећи ниједну. То је он“.

*Нага нема право ни у која
до у Боја и у своје руке.*

ОВЂЕ МЕ САРАНИТЕ

Бон, шкрипавих плућа, али горд и усправан, вратио се из Италије. Белом лађом из Котора клизио је кроз фјордовски залив.

Угледао је Ловћен, на њему црквицу, скинуо капу и поручио му:

– Нећемо се никад више растати!

И нису се растајали.

Војвода Милорад Медаковић, Његошев секретар и биограф, бележи: „Излазио сам шњим на Ловћен кад је ставио својом руком основни камен Цркви на врх Ловћена, коју је он саградио и посветио Светом Петру. Ову је Цркву саградио у тој намјери да буде сарањен у њој, на оној висини, која је највиша у Црној Гори, и од куд се понајвише види само србска земља и сиње море.“

Питоми и љубопитљиви Љуба Ненадовић, који се са владиком упознао и путовао кроз Италију, и оставио дивно наслеђе и о њему и о Црној Гори, има своје виђење како је Његош замислио да почива на врху врхова.

„На много година пре своје болести, у потпуном здрављу, Владика је помишљао на смрт. Једног летњег дана, ходајући по врху Ловћена, зауставио се на средини. Одатле на све стране поглед пун дивоте. Ту је Владика неко време ћутећи стојао. Ко зна какве су га мисли тога тренутка занимале! Наједанпут куцне штапом о камен и рекне:

– Кад умрем, овђе ћете ме закопати!

Војводе што су биле око њега, зачуђене, згледе се; то је против црквеног и народног обичаја да његов гроб лежи у планини, у пустињи. Сваки се епископ сахрањује у својој цркви. После кратког ћутања упитају га:

– Збориш ли то озбиљно, господару?

Владика опет куцне штапом о камен и понови:

– Кад умрем, овђе ћете ме закопати!“

Више се о томе није говорило.

Милорад Медаковић прихвата ту тврдњу, али измешта ситуацију у други амбијент. Сматра да је то прво саопштио брату Перу и братићу Ђорђију.

– Ја хоћу да ме сараните у ону цркву на Ловћену!

Одговоре му да то не могу учинити.

– Ко ће да те носи на Ловћен? Него да те саранимо овђе у цркву и близу нас. А на Ловћену, ти знаш какви су Турци, могу послат кога да ти главу посијеку, па куд онда наша брука и грдило?

Владика се није дао, није поколебао.

– То је моја потоња жеља, коју у вас иштем, да је испуните, и ако ми не задате Божју вјеру да ћете тако урадит, како ја хоћу, онда ћу вас оставити под проклетством, а мој последњи час биће ми најжалоснији, и ту моју жалост стављам вам на душу.

„Ко зна јесу ли схватили смисао његове одлуке да буде сахрањен на Ловћену. Како би и могли схватити шта је све пјесник са ловћенског врха видио и о чему је на њему умовао? Иако можда неразумљива, Његошева последња воља испуњена је без поговора. Од тог тренутка Ловћен планина, ни највиша ни најљепша у мору црногорских брда, постао је наш Олимп, развође између два свијета. Његош је са те тачке, још за земног вијека, гледао оба: један физичким, други духовним погледом. Било му је дато да види, али не и да живи“, писао је црногорски академик Ново Вуковић.

Знао је он, геније, зашто то чини.

Знали су и његови племеници.

Два века они су заједно.

Једно.

Он је рођен да довијека живи.